

УДК 711.4:728

**АРХИТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МІСЦЬ
ПІДВИЩЕНОЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ
у м. ЛЬВОВІ**

**ARCHITECTURAL AND SPATIAL CHARACTERISTICS OF
THE AREAS WITH HIGH RISK CRIMINOLOGY**

**Главацький О. З., аспірант (кафедра Архітектурного
проекування, НУ «Львівська політехніка»)**

**Olexander Hlavatskyi, PhD student (Architectural design department,
Lviv Polytechnic National University)**

У даній статті автором проаналізовано закордонний досвід щодо виявлення характеристик міського середовища, які негативно впливають на кримінологічну безпеку. Виділено окремі території м. Львова з високою концентрацією злочинів. Складено критерії їх оцінки відповідно до структури міського середовища. Досліджено існуючі просторові конфлікти і архітектурно-планувальні характеристики даних територій. Визначено архітектурно-просторові аспекти, що негативно впливають на криміногенність середовища.

The question of the connection between criminality and architectural and spatial organization of the city Lviv receives little attention. Therefore the relevance of the study is to determine the connection between architectural and spatial organization and the criminology of selected areas with a high concentration of crime in the city. The author has analyzed the foreign experience of identification of the urban environment characteristics, which affect the criminological safety negatively. It is created the criteria of their evaluation according to the structure of the urban environment. The existing spatial conflicts as well as the architectural and planning characteristics of these areas are researched. The architectural and spatial aspects that negatively affect the crime in the urban environment are also defined.

Ключові слова: кримінологічна безпека, середовище, архітектура, планування, території.

Keywords: criminological security, environment, architecture, planning, territory.

Феномену вуличної злочинності у розвинених закордонних країнах приділяється значна увага спеціалізованими державними інституціями та багатьма ученими з різних галузей науки. Особливу увагу займають питання виникнення та розподілу злочинів на території міста, виявлення причин та умов, які цьому сприяють. Як показало попереднє дослідження автора, розподіл злочинів у м. Львові не є однорідним, вони концентруються на окремих територіях за трьома ознаками: точково, лінійно, групами. Даний феномен притаманний для усіх видів забудови (окрім садибної) у периферійній, серединній та центральній зонах міста [1].

Окремі території м. Львова мають високу концентрацію злочинів, проте виявлення їх зв'язку з архітектурно-просторовою організацією окремих частин міста науковцями і спеціалістами архітектури не проводилися. Слід наголосити, що дане питання є важливим для грамотної реконструкції існуючих територій чи новому будівництві з метою недопущення помилок, які можуть негативно впливати на рівень злочинності, а відтак і якість життя міських мешканців. Тому актуальність дослідження полягає у визначенні архітектурно-просторових характеристик місць підвищеної кримінологічної небезпеки м. Львова.

Методика виявлення і вирішення проблем територій підвищеної кримінологічної небезпеки засобами середовищного дизайну розкрита у методичних моделях – «SARA model» і CECAD, що описані у роботах Б. Хілла (B. Hill), Р. Пайніча (R. Paynich), Р. Сантоса (R. Santos), Д. Захм (D. Zahm) та ін. Загальні положення щодо архітектурно-просторової організації кримінологічно безпечного середовища описані у роботах Я. Колкухоун (J. Colquhoun), С. Геасон (S. Geason) і П. Вілсон (P. Wilson), Р. Атлас (R. Atlas), Т. Кроу (T. Crowe). Контрольні питання та критерії оцінки безпечності фрагментів міської території, що ґрунтуються на даних положеннях складенні науковцями Р. Атлас (R. Atlas), Г. Савілле (G. Saville), В. Віджаякумар (V. Vijaykumar), Т. Кроу (T. Crowe).

Технічний стан, реконструкція та підсилення будівель та споруд

Метою статті є визначення архітектурно-просторових характеристик місць підвищеної кримінологічної небезпеки м. Львова. Досягнення мети потребує вирішення наступних задач:

- проаналізувати закордонний досвід та методики проведення досліджень зв'язку між архітектурно-просторовою організацією і злочинністю міського середовища;
- на основі емпіричних даних виявити основні проблеми місць підвищеної кримінологічної небезпеки у м. Львові;
- виявити архітектурно-просторові фактори, що негативно впливають на криміногенність.

Використані методи включали вивчення закордонних джерел щодо проведення дослідження по даній тематиці, натурні обстеження, фотофіксація та опитування жителів. У подальшому на основі графо-аналітичного методу, синтезу емпіричної інформації було виявлено основні фактори криміногенності середовища.

Дослідження архітектурно-просторових характеристик окремих місць підвищеної кримінологічної небезпеки у міському просторі складається з низки етапів. На основі аналізу закордонних джерел можна виділити дві методичні моделі вирішення проблеми високого рівня злочинності у міському просторі, що мають відношення до даної теми.

Перша – «SARA model», що розроблена консорціумом охорони громадського порядку, міжнародної асоціації начальників поліції (абривіатура з англ. IACP), Національною асоціацією шерифів, Виконавчим поліцейсько-науковим форумом (Police Executive Research Forum). Її основні положення наступні: сканування (визначення місць з низьким рівнем безпеки); аналіз (визначення причин підвищеної злочинності); пропозиції (розробка і впровадження стратегій для вирішення проблем злочинності); оцінка (оцінка ефективності заходів) [6]. Для даного дослідження важливими були тільки 2 етапи: сканування і аналіз.

Друга методика – CECAD, що представляє циклічну методику із визначення і боротьби зі злочинністю, має такі етапи: збір даних, оцінювання, опрацювання, аналіз, поширення і обмін результатами (collection, evaluation, collation, analysis, dissemination, акронім з англ. – CECAD) [3]. Схематично це зображено на рис. 1.

Дані методи ґрунтуються на первинних (Primary Data) і вторинних (Secondary Data) емпіричних даних. До вторинних відносяться ті, що були зібрані попередньо, тобто інформація з

електронних баз щодо скоєння окремих злочинів у міському просторі. Використання вторинних даних є типовим для процесу аналізу злочинності, оскільки вони постійно збираються і зберігаються департаментом поліції. Проте вони не завжди є достатніми. Для вичерпного аналізу злочинності дослідники використовують первинні емпіричні дані, зокрема: соціологічні опитування (інтерв'ювання, анкетування), натурні обстеження тощо. Інформація може бути систематизована в таблиці чи у формі звіту. Закордонні науковці наголошують на тому, що точність і відповідність даних залежить від уважного і комплексного підходу до їх збору [4].

Рис. 1. Цикл процесу аналізу злочинності
(за Ratcliffe, J. (2002р.))

Вторинні дані були отримані від Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головного управління поліції у Львівській області. У попередньому дослідженні автором була складена карта розподілу деяких злочинів (нанесення фізичних ушкоджень, викрадення автомобілів, хуліганство, розбій) по м. Львову [1]. На основі графоаналітичного аналізу було виділено 35 місць підвищеної небезпеки з найбільшою концентрацією злочинів. Всі вони були ретельно дослідженні, а 15 з них детально проаналізовані. Вони включають території історичної забудови і території типової забудови II половини XX ст.

Якісний аналіз причин і проблем місць підвищеного рівня злочинності неможливий без виділення критеріїв оцінки архітектурно-просторових характеристик, визначення негативних

факторів криміногенних територій. Закордонні вчені пропонують дослідити відповідність просторових характеристик щодо бажаної поведінки людей за CPTED (запобігання злочинності через середовищний дизайн, від англ. crime prevention through environmental design). На сьогоднішній день це найбільш комплексна і популярна теорія, що в основному ґрунтується на архітектурно-планувальних засобах і методах створення кримінологічно безпечного середовища [2].

Основними завданнями CPTED є: забезпечити пропоноване використання території належно організованими просторами; створити умови для ефективного використання функціональних зон та їх контролю збоку мешканців; створювати неоднорідні та компактні міські простори, що позитивно впливають на відчуття приналежності до них збоку мешканців міста та здійснення ними соціального контролю. Тому деякі просторові аспекти, зокрема: різноманітність, доступність, безпечність, співмасштабність повинні бути враховані на стадії проектування чи реконструкції; забезпечити присутність та активне використання громадських і напівгромадських просторів збоку звичайних відвідувачів, перехожих, мешканців, які є важливим фактором протидії вандалізму, насильницьким злочинам, грабежам та іншим девіантним і кримінальним явищам; забезпечити соціальний контроль і оглядовість над міськими територіями, уникати ізольованих місць, тощо.

CPTED є теоретичною базою для існуючих рекомендацій щодо оцінки криміногенності міського середовища. Вартою уваги є наукова робота В. Віджаякумар [5]. З метою дослідження питання запобігання злочинності серед молоді нею було складено власну систему оцінювання криміногенності міського середовища. Вона ґрунтується на так званих «морфологічних рівнях», що є складовими компонентами простору і фізичного середовища міської забудови. Науковцем на основі аналізу головних концепцій запобігання злочинності було сформовано концептуальний каркас – аналітичні питання відповідно до даних «морфологічних рівнів». Він включає: рельєф місцевості – топографічні особливості, нерівності ландшафту; мережа громадських просторів – парки і озелененні території, віддаленість від міського центру, використання території (змішане, публічне чи приватне), доступність до оточуючих районів, розташування громадських

просторів (школи, парки, місця підвищеної активності жителів, тощо), оглядовість, концентрація і компактність забудови; ділянки – розмір, визначення типу використання території, зв'язок між ділянкою і вулицею, щільність забудови; будинки – планувальні особливості, поверховість, різноманітність вікової структури, оточуюче озеленення, входи/виходи, стоянки автомобілів; «компоненти» – фронтальні і внутрішні прибудинкові території; сходи і ліфти, фізичні бар'єри (огороження); «інтерфейс» – зв'язок зовнішнього (двір, вулиця) і внутрішнього (приміщення будинку) просторів; управління та утримання території.

На основі закордонного досвіду щодо виявлення і аналізу архітектурно-просторової організації фрагментів міських територій, було сформовано критерії оцінки вищевказаних місць. Дані критерії були розділені на групи відповідно до складеної автором структурної моделі фрагментів міського середовища (рис. 2), що включає: загальну планувальну організацію середовища; транспортно/пішохідну мережу; благоустрій і озеленення; будівлі і споруди; об'єкти обслуговування і громадські об'єкти.

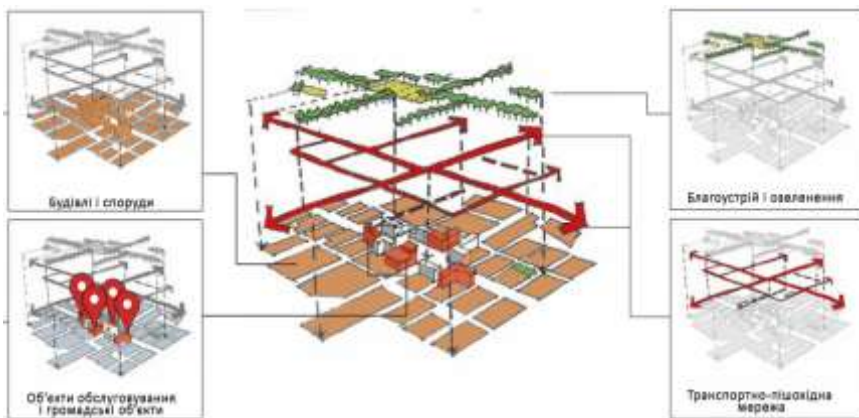

Рис. 2. Модель архітектурно-просторової структури фрагменту міської території

Виявлені архітектурно-просторові характеристики для обох типів забудови розділені на 2 класи: архітектурно-планувальний і адміністративно-архітектурний. Характеристики, що входять у перший залежать в основному від якості архітектурного проекту,

існуючих умов та обмежень для певної території. Ті, що у другому переважно є наслідком управлінських дій та роботи з утримання території.

Характеристиками досліджуваних територій історичної забудови, що належать до архітектурно-планувального класу є: надвисока щільність забудови; невідповідність функціональної організації основним потребам мешканців; негативний вплив геометричних характеристик простору на якість життя і соціальний контроль; відсутність відпочинкової, спортивно-ігрової зон; відсутність місць для стоянок автомобілів, що в окремих випадках здійснюється у дворі і на тротуарах; погана доступність до об'єктів відпочинку і спорту; планувальні особливості будівель і споруд, що створюють потенційні місця для засідки.

Характеристиками адміністративно-архітектурного профілю є: відсутність брам чи замків на входах у житлові двори, проходи і двори часто погано освітлені, відсутність умов для контролю у будинкових проїздах, існування громадських об'єктів у внутрішньоквартальній території, поганий стан і вигляд оздоблювальних матеріалів, наявність слідів вандалізму та зношеності; не пристосованість простору для людей з обмеженими можливостями; створення озелененням (смуги дерев, кущів, тощо) перешкод для оглядовості; погане освітлення вхідної зони і будинкових проїздів.

Порівнюючи фрагменти історичної забудови з забудовою II половини ХХ ст. бачимо, що остання майже по усіх критеріях має нижчі оцінки щодо безпечності середовища. Винятками є: функціональна організація території, яка згідно типових проектів забезпечена ділянками для господарської, спортивної діяльності та відпочинку; хороша доступність до основних об'єктів соціально-побутового призначення (шкіл, садочків), що закладена у їх планувальній структурі і розвинутій пішохідній мережі.

Характеристики даних територій, що входять до адміністративно-архітектурного класу є: відсутність огорож для територій шкіл і садочків, невпорядковане озеленення (ряди дерев, окремі групи зелених насаджень), існуючі закинуті об'єкти; неогорожені пустирі; низькі візуальні зв'язки місць для відпочинку з оточуючим середовищем.

До аспектів архітектурно-планувального класу належать: відсутність чіткої планувальної структури на територіях

багатоквартирної забудови з окремими вкрапленнями груп садибних ділянок складної конфігурації; розташування господарської зони об'єктів обслуговування у дворовій території; наявність комунальних (котельні, електричні підстанції) і тимчасових споруд (гаражі, МАФи); негативний вплив особливостей архітектурної тектоніки будівель (виступи і ніші на рівні людського зросту) та штучного ландшафту (підпірні стінки, низькі бар'єри, тощо), що у випадках відсутності хорошого контролю збоку оточуючого середовища створюють умови для збирання осіб з девіантною поведінкою; планувальні особливості будівель і споруд, що створюють потенційні місця для засідки.

Як бачимо, окремі фрагменти історичної й типової забудови II половини ХХ ст. мають серйозні недоліки в архітектурно-просторовій організації. Головними проблемами історичної є низька комфортність проживання і задовільний стан благоустрою. Водночас території типової забудови мають суттєві недоліки в планувально-композиційній структурі, що негативно впливають на соціальний контроль, оглядовість, відчуття відповідальності за середовище проживання збоку мешканців.

1. Главацький О. З. Архітектурно-планувальні детермінанти зон підвищеної криміногенності великого міста (на прикладі м. Львова) / О. З. Главацький // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К. : КНУБА, 2016. – № 60. – С. 46-62.

2. Colquhoun I. Design Out Crime : Creating Safe and Sustainable Communities / I. Colquhoun. – L. : Routledge, 2003. – 344 p.

3. Hill B. Fundamentals of Crime Mapping / B. Hill, R. Paynich. – London : Jones and Bartlett publishers. – 2014. – 620 p.

4. Santos R. B. Crime Analysis With Crime Mapping / R. B. Santos. – CA: Sage Publications, 2008. – 357 p.

5. Vijaykumar V. Youth crime prevention and urban design [Electronic resource] / V. Vijaykumar. – 2009. – 150 p. – Available from : <https://ru.scribd.com/document/19967208/Youth-Crime-Prevention-and-Urban-Design-MA-dissertation-Oxford-Brookes-University>

6. Zahm D. Using Crime Prevention Through Environmental Design in Problem-Solving [Electronic resource] / D. Zahm // Problem-Oriented Guides for Police Problem-Solving Tools Series. – 2007. – Vol. 8. – 80 p. – Available from : www.popcenter.org/tools/pdfs/cpted.pdf.